

Kronika – Chronicle

100 rokov od narodenia profesora Františka Papánka

Narodil sa 25. marca 1912 v Budapešti, kde jeho otec pracoval na Ministerstve národnej obrany. Základné vzdelanie získal v Maďarsku. V roku 1921 jeho rodina zakotvila vo Viedni a v roku 1927 v Bratislave, kde v roku 1930 skončil gymnázium. V štúdiu pokračoval na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde mu v roku 1934 odovzdali právnický diplom. Pokračoval v štúdiu v lesníckom odbore Vysokej školy zemédskej v Brne, ktorú ukončil v roku 1938. Okrem lesného inžinierstva počas štúdia v Brne obhájal aj právnickú doktorskú dizertačnú prácu. O rok neskôr obhájal ďalšiu doktorskú dizertáciu pod názvom „Štúdia o slovenských lesoch v dobe poľadovej“ a v roku 1939 ho promovali za doktora technických vied. Do zamestnania nastúpil na Ústredné riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Bratislave – ako právnik. V roku 1940 začal pracovať v Správe lesov Brod v Žarnovici a od roku 1941 sa stal prednostom Správy štátnych lesov vo Svätom Antone. Po vojne bol lesným radcom a námestníkom riaditeľa Ústredného riaditeľstva štátnych lesov a majetkov v Bratislave. V roku 1947 nastúpil ako mimoriadny profesor lesnej ekonomiky na Vysokú školu poľnohospodárskeho a lesného inžinierstva do Košíc. V roku 1948 prevzal vedenie nového podniku Štátne lesy v Bratislave. V roku 1950 sa vrátil do Košíc na vysokú školu, kde sa stáva rektorom. S jeho menom sa spája aj sťahovanie vysokej školy v roku 1952 do Zvolena, kde pokračoval vo funkcii rektora (Vysoká škola lesnícka a drevárska vo Zvolene). V roku 1955 odchádza z funkcie rektora a pôsobí ako vedúci Katedry lesnej ekonomiky. Od 1959 do 1970 roku pôsobí v Lesoprojekte vo Zvolene ako vedúci odboru rajonizácie. Od roku 1971 pracoval vo Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene ako vedúci vedecký pracovník. Do dôchodku odchádza v roku 1977, ale naďalej pracuje až do konca roka 1981. Ako dôchodca pokračuje v publikačnej činnosti. Vypomáha na Katedre svetového lesníctva a drevárstva na Vysokej škole lesníckej a drevárskej vo Zvolene. Vyučuje cudzie jazyky. Zomrel v roku 1995 ako 83-ročný.

Počas celého svojho života dbal na svoj osobný a odborný rast. Významná je jeho publikačná činnosť. Bol prvým vedeckým redaktorom Lesníckeho časopisu v rokoch 1955 až 1960. Obdivuhodná znalosť jazykov mu umožnila rozsiahlu expertíznu odbornú činnosť v zahraničí v krajinách Európy, Ázie, Afriky i Ameriky. Najdlhšie pôsobil ako expert v Iráne v rokoch 1967 až 1970. Významné sú aj jeho cesty do Mozambiku, Sudánu a Laosu.

Už uvedený zostručnený výpočet životnej cesty profesora Papánka hovorí, že ide o mimoriadnu osobnosť, z dnešného pohľadu už v histórii slovenského lesníctva. Uvedieme preto ešte niektoré osobitosti, ktorými sa menovaný vyznačoval. Začneme jeho pôvodom.

Profesor Papánek píše, že má rakúsko-uhorský pôvod. Jeho starý otec bolo typický „prešpurák“ (slovensko-nemecko-maďarský), stará matka Nemka. Otec bol rodák z Prešporku (Bratislavy). Matka Češka. Ovládala nemčinu, francúzštinu, ruštinu a maďarčinu. Tieto jazyky si osvojil už v detstve. Iste k tomu prispeli okrem ro-

dičovskej výchovy aj miesta, kde žil v týchto rokoch. V štúdiu cudzích jazykov pokračoval (už ako vysokoškolák v Brne, jazyk anglický). V ďalších rokoch sa naučil španielsky, portugalsky, perzsky, atď., čo súviselo okrem iného aj s jeho pôsobením v zahraničí. Najväčšiu zásluhu na tom, že ovládol mnohé cudzie jazyky zrejme mal on sám, jeho nevšedné schopnosti a snaha sa ich učiť. To bola skutočnosť, ktorá mu podľa všetkého najviac pomohla k tomu, že jeho vedecké práce v mnohom predstihli vtedajšiu dobu.

Zaujímavé a často aj konfliktné situácie menovaný prežil počas jeho pôsobenia na rozličných postoch. Je to napríklad jeho pôsobenie v odboji v druhej svetovej vojne. Počas Slovenského štátu vstúpil do komunistickej strany, zapojil sa do protifašistického odboja, spolupracoval s Ladislavom Exnárom, predstaviteľom protifašistického odboja v okolí Banskej Štiavnice. Pridal sa k Slovenskému národnému povstaniu a neskôr bol tlmočníkom Červenej armády. Konflikty s vládncami štruktúrami prežil po vydaní knihy „Lesné hospodárstvo v USA“. Boli to taktiež konflikty počas pôsobenia v ďalších rokoch. On sám sa charakterizoval, že: „v dôsledku svojej uzavretej povahy a príkreho vystupovania mal ťažkosti v stykoch s ľuďmi“.

S odstupom času, pri príležitosti 100 rokov od narodenia profesora Papánka LESY Slovenskej republiky, š. p., Lesnícke a drevárske múzeum vo Zvolene zorganizovali 15. 3. 2012 spomienkové podujatie. Prednesený tu bol životopis menovaného. Ďalej to boli vystúpenia predstaviteľov niektorých inštitúcií. Zároveň prebehol krst jeho knihy „Šesť kníh môjho života“ (autobiografické poznámky ako životný odpočet a dokumenty doby). Ide o zaujímavú publikáciu, v ktorej nachádzame okrem hodnotenia dobových udalostí aj detaily z jeho rodinného, súkromného života. Opisuje tu aj jednotlivé konfliktné situácie, strety s predstaviteľmi vtedajších vládncích štruktúr, ako aj so spolupracovníkmi. Nakoniec aj jeho životnú filozofiu, jej vývoj, možno povedať až do sklonu života. Sú tu jeho postoje, prístupy a hodnotenia situácie. Iste by bolo zaujímavé poznať aj stanoviská iných, ktorí s nim spolupracovali, najmä tých, ktorých spomína v tejto knihe. Zrejme to už nebude reálne (väčšinou sú už na druhom svete). Z doterajších uverejnených prác takýto charakter má publikácia Ing. Vladimíra Marku, CSc., bývalého jeho asistenta „Obnažené letokruhy“, ktorú vydala Slovenská spoločnosť pre poľnohospodárske, lesnícke, potravinárske a veterinárske vedy pri SAV v roku 2007.

Škoda, že doposiaľ nikto nezhodnotil jeho vedeckovýskumnú a publikačnú činnosť. Na uvedenom stretnutí sa to uviedlo len okrajovo. Profesor Papánek v citovanej práci sa k tejto, podľa môjho názoru *najdôležitejšej* činnosti vyjadruje taktiež len veľmi skromne. V citovanej knihe sa píše, že uverejnil *okolo* 200 prác. Chýba však ich výpočet, citácie výskumných správ, štúdií, expertíz atď., čo je na škodu veci. Uvediem napríklad, že len od roku 1973, teda počas jeho pôsobenia vo Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene vypracoval tieto výskumné správy¹:

¹ Do priameho styku s profesorom Papánkom som sa dostaval počas jeho pôsobenia vo Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene. Ako som uviedol prišiel sem pracovať v roku 1971 (ja som nastúpil do ústavu v roku 1969). Osobne, ako námestník riaditeľa pre vy-

- Rajonizácie lesov podľa ich vodohospodárskej a pôdoochrannej funkcie, 1973, 170 s.
- Predbežná rajonizácia lesov podľa prevládajúcich funkcií. 1974, 194 s.
- Komplexná rajonizácia lesov podľa ich funkcií. 1975, 269 s.
- Návod na určenie funkčnej charakteristiky lesa. 1977, 52 s.

Výskum tejto problematiky ukončil obhajobou úlohy „Rámcové smernice pre uplatnenie integrovaných funkcií lesa“ v roku 1980.

Ak by sme problematiku uvedenú v týchto správach trochu konkretizovali, možno uviesť, že vo výskume rajonizácie lesov podľa ich funkcií v Československu postupne vymedzil funkcie podľa ich úžitkovej hodnoty, ktoré sa získavajú hospodárením v lese (materiálne statky, kultúrne služby). Tieto úžitky hodnotil podľa lesných hospodárskych celkov v Československu technickými a spoločenskými nákladmi. Tak dospel k oceneniu jednotlivých funkcií lesa v peňažných ukazovateľoch a k rajonizácii lesov podľa významnosti jednotlivých funkcií a nakoniec ku komplexnej rajonizácii lesov podľa ich funkcií. V rámci nej stanovil funkčnú charakteristiku pre všetky lesné hospodárske celky na území Československa. Nadväzuje na tento výskum vypracoval návod na určenie funkčnej charakteristiky lesov. Ďalej vypracoval kľúče na ocenenie produkčnej, pôdoochrannej, vodohospodárskej, rekreačnej, liečebnej, krajinnotvornej a ochrannárskej funkcie. Na základe vstupných údajov možno vyčíslil potenciál jednotlivých funkcií lesa v peňažných ukazovateľoch na hektár a rok.

Podľa môjho názoru najvýznamnejším publikovaným vedeckým dielom je jeho práca: „Teória a prax funkčne integrovaného lesného hospodárstva“, ktorú vydal Výskumný ústav lesného hospodárstva vo Zvolene v edícii „Lesnícke štúdie“ vo vydavateľstve Príroda v 1978 roku. Funkčne integrované lesné hospodárstvo definuje ako optimálne skĺbenie rozmanitých funkcií lesa (produkčných, ekologických a environmentálnych) do harmonického systému jeho obhospodarovania. Podľa neho má päť znakov:

1. Pri stanovovaní cieľov hospodárenia v lese sa uvažuje so všetkými funkciami lesa, ktoré v daných miestnych podmienkach vyplývajú z prírodných pomerov a zo záujmu spoločnosti (zásada univerzality funkcií lesa).
2. Všetky funkcie lesa sa vyjadrujú a merajú v technických jednotkách i v peňažných ukazovateľoch a takto sa navzájom zvažujú, a to bez zreteľa na to či plnením týchto funkcií lesného hospodárstva získava príjmy, alebo len zásluhy (zásada ekvivalencie funkcií lesa).
3. Hľadajú a skúmajú sa rozličné cesty pre uplatnenie funkcií lesa a zisťuje sa ich ekonomický vplyv na poskytovanie úžitkov, vznik nákladov, potrebu pracovných síl, mechanizmov, investícií a pod (zásada analýzy funkcií lesa).
4. Z preskúmaných možností uplatnenia funkcií lesa sa vyberie ten variant, ktorý dáva najlepšie výsledky pri najmenších obetiach a tak vyžaduje a navzájom zlaďuje rôzne funkcie lesa v optimálnych proporciách (zásada optimalizácie funkcií lesa).
5. Integrovanie funkcií lesa sa premieta do lesných hospodárskych plánov a cez neho do lesnej prevádzky, takže funkčne integrované lesné hospodárstvo je praktickým naplnením teoretickej koncepcie hospodárenia v lese v optimálnych proporciách (zásada realizácie funkcií lesa).

Teória funkčne integrovaného lesného hospodárstva sa premietla, ako sa už uviedlo, do praktickej aplikácie v Lesoprojekte – Ústave hospodárskej úpravy lesov vo Zvolene v roku 1981 cestou pracovných postupov. Uskutočnila sa funkčná typizácia všetkých les-

ných porastov na území Slovenska, pričom sa určila prvoradá funkcia a funkcia, ktorá sa umiestnila na druhom mieste. Vzniklo 67 funkčných typov ako kombinácií jednotlivých konkrétnych funkcií lesa.

Profesor Papánek sa nezaoberal otázkou ako sa budú hradíť lesnému hospodárstvu náklady, či ujmy v dôsledku zabezpečovania verejnoprospešných funkcií. V tom čase to ani nebolo aktuálne (financovanie lesného hospodárstva bolo napojené na štátny rozpočet). Túto myšlienku rozvinul KREČMER (1991, 1993). Podľa neho (Krečmera, posilňovanie verejnoprospešných funkcií lesov si vyžaduje zmeny ekonomického chovania v lesníctve). Ide o včlenenie (internalizáciu) starostlivosti o verejnoprospešné funkcie do ekonomického systému lesných hospodárskych objektov, o integráciu aktivít produkčných (výrobných) s aktivitami verejnoprospešnými (službami). Papánek hovorí o súbore funkcií lesného porastu, ktorých integráciu navrhuje hospodárska úprava lesov, Krečmer navrhuje štrukturálnu úpravu hospodárskeho systému lesníckych ekonomických subjektov, čo na predchádzajúce nadväzuje.

Druhou prácou, ktorá ma taktiež mimoriadne zaujala je „Konceptné problémy lesného hospodárstva v súčasnosti“ (Lesn. Čas., 1989, roč. 35, číslo 3, s. 215-226). Konštatuje tu, že lesy sú súčasne výrobným prostriedkom, ale aj životným prostredím. Sú prírodným zdrojom, ale tvoria aj najvýznamnejší prvok ekologickej štruktúry krajiny a zároveň sú zdrojom úžitkových hodnôt. Sú vo výrobnnej sfére a súčasne sú mimo nej. Lesné hospodárstvo patrí tradične do primárneho sektoru výroby, ale jeho ťažisko sa presúva do terciárneho sektoru služieb. Zúčastňuje sa jednak na tvorbe hrubého domáceho produktu (produkcia dreva), ale zabezpečuje aj verejnoprospešné služby.

Ako z uvedených dvoch prác vidno uvedená problematika je mimoriadne aktuálna v súčasnosti, keď sa lesné hospodárstvo dostalo do kritickej situácie a hrozí mu ďalšia marginalizácia, v krajnom prípade až zánik, či splynutie, alebo rozptýlenie do iných odvetví, ako je poľnohospodárstvo, drevospracujúci priemysel, energetika atď. Environmentálnu funkciu lesov by prebralo životné prostredie, či ochrana prírody. V tomto smere sa už aj realizovali niektoré závažné opatrenia, ktoré nie sú v prospech zachovania a rozvoja lesného hospodárstva. Napríklad k lesnému hospodárstvu sa pridružilo spracovanie dreva. Naproti tomu ochrana prírody, ktorá obmedzuje plnenie produkčných a mimoprodukčných funkcií lesov ostala osobitne v inom rezorte.

Hlavná príčina tejto situácie je v tom, že doteraz príjmy a výnosy tomuto odvetviu plynú len z produkčnej funkcie lesov, teda z predaja dreva. Náklady súvisiace so zabezpečovaním mimoprodukčných funkcií lesa, ako aj ujmy, ktorá vzniká lesnému hospodárstvu v dôsledku obmedzení zo strany ochrany prírody, mu nikto nehradí, alebo ak, tak nedostatočne. Riešenie je v prebudovaní súčasného monofunkčného lesného hospodárstva na polyfunkčné (podľa profesora Papánka funkčne integrované lesné hospodárstvo). Samozrejme nejde tu len o premietnutie týchto zámerov do obhospodarovania lesov, čo sa v podstate aj deje, ale aj do ekonomického mechanizmu – hradenia nákladov či ujmy ako služieb, ktoré zabezpečuje toto odvetvie.

Treba pripomenúť, že základy tejto novej filozofie položil náš profesor Papánek už viac ako pred 30-timi rokmi. Podľa KREČMERA (2010) ide o tretiu lesnícku cestu – európsku ideu viacúčelového obhospodarovania lesov. Ako sa už uviedlo ide o kľúčový, či existenčný problém lesného hospodárstva, resp. východisko zo súčasnej krízovej situácie.

skum, som v spolupráci s nim zabezpečoval zavedenie výsledkov jeho výskumu do hospodársko-úpravniackeho plánovania. Nebolo to jednoduché. Výsledkom bolo kompromisné riešenie – modifikovaná funkčná typizácia lesných porastov, ku ktorej sa dospelo na základe overovania nim navrhovanej metodiky a stanovísk realizátora – Lesoprojektu vo Zvolene. Treba však poznamenať, že už ako študent som sledoval diskusiu, ktorú profesor Papánek viedol so zástancami iných prístupov k riešeniu niektorých odborných problémov či k používanej terminológii. Jeho argumentácia bola vždy fundovaná, zrozumiteľná a jednoznačná.

Pochopiteľne s niektorými názormi, či závermi profesora Papánka by bolo možné s odstupom času polemizovať. Nie vždy išiel vývoj tak ako predpokladal. Aj keď si netrúfam ich fundovane vymenovať, predsa by som spomenul aspoň jeden, o čom sa píše aj v citovanej publikácii (Šesť kníh môjho života, strana 180). Podľa neho „sa mení poradie významnosti drevín z hľadiska množstva drevnej produkcie, keď produkciu meriame miesto objemovými jednotkami váhou produkovaného dreva“. Aj keď s ďalším tu uvedeným textom možno v podstate súhlasiť, ani v súčasnosti zvyšovanie podielu zastúpenia listnatých drevín sa neforsiruje z hľadiska ich väčšej váhy, ale z iných dôvodov.

Profesor Papánek vo svojej vedeckej práci dosiahol vysoký stupeň odbornosti. Stal sa uznávaným odborníkom nielen u nás ale aj v zahraničí. Bol dlhoročným koordinátorom úloh štátneho plánu technického rozvoja, ktorých cieľom bolo lepšie uplatnenie všeužitočných funkcií lesa. Neoceniteľným prínosom pre lesné hospodárstvo, ako sa už uviedlo, sú jeho priekopnícke práce v oblasti hodnotenia a oceňovania funkcií lesov, pri teoretickom spracovaní a zavádzaní funkčne integrovaného lesného hospodárstva a funkčných typov lesa. Tieto výsledky jeho výskumu mali najväčší medzinárodný ohlas. Zaoberal sa lesníckou ekonomikou v najširšom zmysle slova a publikoval učebné texty a skriptá pre vysoké školy. V oblasti ekonomických aspektov hospodárskej úpravy lesov sa zaoberal definovaním návratnosti investícií do lesného hospodárstva; stanovením hodnoty lesa z hľadiska reprodukcie; výškou predrubnej ťažby a rubného veku. Skúsenosti z expertnej činnosti spracoval pre podmienky lesníckej ekonomiky rozvojových krajín.

Okrem už citovaných prác bol autorom, napríklad týchto publikácií: Základné otázky lesnej ekonomiky (1946), Lesnícka čítanka (1952), Lesnícky terminologický slovník (1953), Ekonomika socialistického lesného hospodárstva (1955), Portugalsko-slovenský lesnícky slovník, s ukážkami odborných textov a so slovenským registrom (1995).

Dostal mnohé pamätné medaily, plakety rôznych organizácií, bol nositeľom štátnych vyznamenaní i vojenských vyznamenaní za aktívnu účasť v Slovenskom národnom povstaní.

Celkove možno povedať, že profesor Papánek bol mimoriadne významnou osobnosťou. Jeho pôsobenie v lesníctve je obdivuhodné. Ak by sme parafrázovali výrok Ludovíta Štúra, môžeme povedať, že: „prešiel trnístou cestou svojho života“. Mal mimoriadne schopnosti. Bol osobitne pracovitý a dôsledný. Takmer všade, kde pôsobil vynikol nad svojimi spolupracovníkmi. To mu často spôsobovalo aj značné problémy. Zrejme jeho činnosť, prístupy k riešeniu problémov v značnej miere ovplyvnila aj doba, v ktorej žil. Pritom nebol len lesník, či lesnícky ekonóm, ale aj veľmi široko vzdelaný človek. Vynikajúci znalec jazykov, cestovateľ, politik, spisovateľ, znalec prírody... Osobitné miesto mu patrí ako riadiacemu pracovníkovi, pedagógovi, či vedúcemu pracovníkovi v lesníctve na Slovensku, ale aj v bývalom Československu a nakoniec v celej Európe a vo svete.

Jozef KONŔPKA

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen

T. G. Masaryka 22

SK – 960 92 Zvolen

e-mail: jkonopka@nlcsk.org